

**ІННОВАЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР АМЕРИКАНСЬКИХ
КОМПОЗИТНИХ МОДЕЛЕЙ (НА МАТЕРІАЛІ
ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ США)**

Будь-яке складне слово як синтетична назва історично сягає дво-або кількаслівної синтаксичної конструкції. В. М. Жирмунський зазначає: "Будь-яке складне слово в минулому або становило словосполучення, або було побудовано за моделлю словосполучення минулого часу" [3: 144]. Складні слова утворюються на основі найрізноманітніших словосполучень, і зв'язок складного слова зі словосполученням очевидний [2: 40]. Багато складних топонімів виникли із словосполучень і можуть набувати ознак цільнооформленості поступово. Правила орфографії та пунктуації відбивають лише невелику частину тих трансформацій, які реально здійснюються в мові. Традиційна орфографія не в змозі показати послідовно і надійно всю поступовість переходу від словосполучення до складного слова, передати різний ступінь зв'язності атрибутивного комплексу. Іноді написання компонентів онімів разом або окремо має диференційне значення, допома-

гаючи відрізнити їх належність до різних ономастичних класів, пор. амер. антропонім *Tom Ball* та ойконім **Tomball** (TX) [13: 487]; назву річки *Bell Spring* і міста **Bellspring** (VA) [6: 414]; назву озера *Tule Lake* і міста **Tulelake** (CA) [7: 429]; назву колишнього броду *Broad Ford* і селища **Broadford** (PA), що виникло біля нього [6: 131]; пор. назву поштових відділень *Western Port, White Haven* і назву міст **Westernport, Whitehaven** (MD) [6: 403, 405]. У топонімії часто паралельно вживаються графічно нарізнооформлені й цільнооформлені утворення: амер. **New Castle** (DE, PA), **Newcastle** (CA, UT); **Cold Water, Coldwater** (MI); **Clear Lake, Clearlake** (CA).

Складність і різноманітність складних слів (комполітів) як особливого структурно-словотвірного типу дозволяють запропонувати спеціальний термін для науки, яка займається їх вивченням, — *ком-політологія* [5: 16]. Англійська мова може створювати специфічні, відсутні в інших мовах комполітні моделі. Система мови в цілому й ономастична система зокрема накладають жорсткі рамки на структуру комполітів та специфіку їх компонентів. Серед американських комполітів переважають двокомпонентні утворення. Сформувавшись як особлива структурно-словотвірна модель, топонімічні комполіти обростають аналогічними утвореннями "рефлекторного" походження. Такі назви, що виникли "рефлекторно", внаслідок топонімічного "рефлексу", частотні в топонімії США, де складні ойконіми конструюються з уже готових топоелементів без співвіднесеності з апелятивними позначеннями об'єктів. У межах моделей словоскладання можуть існувати різні семантичні типи, компоненти яких вступають між собою у певні зв'язки. Деякі моделі породжують численні утворення. Інші ж — використовуються для творення тільки кількох складних ойконімів. За деякими моделями створений тільки один зареєстрований ойконім. Проте це не означає, що його можна ігнорувати. Уже сама поява однієї назви конкретної моделі свідчить про право цієї моделі на існування. Тому ми включили в дослідження оказіональні моделі словоскладання, представлені мінімальною кількістю утворень.

В англійській мові наявні утворення моделі V + Prep, які не мають відповідностей в українській мові. О. Д. Мешков, виділяючи в англійській мові модель V + Prep, зазначав: "Особливу групу складають складні слова, перший компонент яких — дієслово, а другий — прийменник **-in** <...>. Вони виникають як називні утворення" [4: 198]. Як приклад він наводить "дивне слово" **teach-in**, що зароди-

лося в американських університетах і "послужило вихідною точкою для утворення ряду неологізмів", як от *kiss-in, sit-in, work-in, roof-in, drive-in* [4: 198]. Ця своєрідна словотвірна модель була застосована і в топонімічній лексиці. Проте ойконіми моделі V + Прер виникли не в американських університетах, а в шахтарських таборах, невеликих населених пунктах, і мають яскраво виражений народний характер.

Ойконім Starvout (CA, OR) (від дієслова *starve* — 'потерпати від голоду, вмирати від голоду' красномовно свідчить про умови життя шахтарів у їхніх селищах [8: 46, 288]. Можливо, аналогічну вихідну семантику мала назва колишнього селища Freezeout (*freeze* 'замерзати, помирати від холоду') (CA) [10: 137]. Назва невеличкого сільця Burnout (AL) (*burn* 'підпалити, спалити') нагадує про час, коли хати і ферми мешканців були спалені повсталими рабами [8: 4]. Назва селища Lookout (CA) йде від тих часів, коли мешканцям доводилось завжди бути насторожі через загрозу нападу індіанців. Колишнє маленьке селище Crossout (TX) було так названо через те, що дістатися його можна тільки минаючи (*cross*) всю найближчу місцевість і вийшовши за її межі [12: 100]. Назва Stopover (KY) виникла завдяки розташуванню селища на перехресті шляхів, коли перехожі змушені були зупинятися і питати у місцевих мешканців про потрібний їм напрям [12: 319]. Наприклад Getaway (OH) (*get away* 'тікати, утікати, вислизнути, ушитися') був першим пристановищем рабів-утікачів зі штатів Кентуккі і Західна Вірджинія, які прямували на північ [9: 183].

Часто в топонімах виявляється істотною не так їхня семантична прозорість, як прозорість структури, сприйняття їх як таких, що належать до певної структурної моделі. У цьому плані виділяються утворення моделі V + Прер з кінцевим компонентом *-away*, що становлять собою переосмислення індіанських вихідних слів, які отримали таким чином агломовноподібну зовнішню форму. Ойконім Pickaway (OH) — трансформована назва індіанського племені *Piqua* [13: 371], ойконім Nodaway (IA) пов'язаний з індіанським словом *nodawa* зі значенням 'подолана (про річку) без каное' [8: 110]; Rockaway (NJ) походить від індіанського слова зі значенням 'піщане місце' [8: 225], а Spanaway (WA) — від слова зі значенням 'чудові води' [8: 385].

Ойконіми моделі V + Прер виникли у різних регіонах США через різні обставини. Їх яскравий інноваційний характер, народно-побутове забарвлення і не завжди приємна вихідна семантика привели до того, що ця структурна модель не сприймалася суспільством і не стала поширеною. Багато з наведених назв з часом замінювалися іншими.

Модель V + Adv представлена в ойконімії США кількома різновидами. Один з них реалізований в ойконімі Needmore. У семантичному відношенні це, за словами Дж. Стюарта, гумористичний ойконім з відтінком зневаги у тому смислі, що назване місце потребує всього [13: 321]. Ця ойконімічна лексема поширена у США. За нашими спостереженнями, вона наявна у восьми штатах. При цьому у Техасі виявлено 5 назв Needmore, а у штаті Кентуккі — 8.

Іншою конкретною реалізацією моделі V+Adv є ойконім Hopewell. Він має семантичну конотацію побажання, надії на те, що в майбутньому все буде добре, і виявлений у кількох штатах — Міннесота, Оклахома, Нью-Джерсі [14]. Цей різновид моделі V + Adv потенційно досить продуктивний, пор. Aimwell (LA), Endwell (NY), Speedwell (VA), Paywell (CO), Bakewell (TN).

Модель V + Indef. pron представлена композитною тополексею Graball (від дієслова *grab* 'хапати', 'захоплювати, присвоювати' і неозначеного займенника *all* 'все') (AL). Ця топонімічна модель знаходить підтримку в ізоструктурних апелятивах типу *know-all, do-all, catch-all* [11: 782, 396, 198], а також у жаргонному слові *grab-all* 'хапуга'. Інший різновид цієї моделі представлений у назві шахтарського селища Know-nothing (CA) (золотошукачі відмовлялися розповідати про свої копальні). Така ойконімічна модель підтримується аналогічною апелятивною: *know-nothing* 'неосвічена людина'.

Композитна модель V + Adj дає рідкісні утворення типу Pulltight (AR) (від дієслова *pull* 'тягти, тягнути' і прикметника *tight*, що виступає тут у граматичному значенні прислівника, пор. американське розм. 'міцно, ґрунтовно') [8: 36].

Композитна модель Adv + V вживається для утворення назв невеликих населених пунктів, як-от Neversink (NY). Структурну підтримку ця ойконімічна модель знаходить у широковживаній апелятивній лексемі *never-say-die* (дослівно 'ніколи не кажи вмирати').

Композитна модель Adj + Adj (Predic) знайшла застосування в оказіональному ойконімі Wideawake (CO) (місцеві мешканці одного разу 'прокинулися' з надією знайти поблизу золото — нездійснена мрія) [9: 37]. Зазначимо ще раз, що всі ойконімі будь-якої моделі, які належать за своєю природою до іменної категорії, є іменниками.

До оказіональних ойконімів своєрідної композитної моделі N + Adv належить назва наприклад Frogmore (LA) (через наявність поблизу великої кількості жаб). Ойконім Moreland (IL, ID) утво-

рений за моделлю, протилежною попередній, і свідчить про певну гнучкість словотвірних моделей в американській топонімії. Назви втілюють бажання мешканців мати більше землі.

Іншою реалізацією моделі Adv + N виступає ойконім Afterthought (CA) [9: 28]. Він створений за моделлю, яка широко вживається в апелятивній лексиці, пор. численні апелятиви на зразок: *afterbirth*, *aftercare*, *afterlife*, *afterglow*, *aftergame* тощо. Можливо також, що наведена назва шахтарського селища — результат онімизації існуючого апелятива *afterthought* 'запізнiла думка'.

За цією моделлю Adv + Adj створений ойконім Evergreen (MN, CO) 'вічнозелений' як свідчення приємного кольору, що переважає у даній місцевості, зазначає Дж. Стюарт. З іншого боку, цей прикметник міг виступати в граматичному значенні іменника як 'вічнозелена рослина', котрий, онімизувавшись, вказував на наявність тут хвойних дерев [13, там само], пор. ще Stillwell (IN) (*stillwell* дослівно 'все ще гаразд', 'поки ще гаразд').

Більшість ойконімів моделі Pres. p. + N є синтаксемами, що складаються з двох слів. Але іноді вони набувають ознак ціль-нооформленості — написання разом, переходячи із словосполучень у складні слова. Однак слід констатувати, що жодної різниці, крім графічної, тут немає. Пор. Risingsun (OH) і Rising Sun (MD, IN) [13: 407]; Bloomingdale і Blooming Grove. Належність до однослівних утворень (і обґрунтоване написання разом) спостерігаємо в ойконімах типу Bloomington (IN, IL), Bloomingburg, Bloomingville (OH).

В американській ойконімії виділяємо особливий різновид — утворення, де перший компонент — прикметник найвищого ступеня: модель Adj (Superl) + N. Такі (нечисленні) утворення наявні у різних штатах, пор. різноманітні за своєю вихідною семантикою ойконіми: Bestland (VA), Bestfield (DE), Bestpitch (MD), Bestgate (MD).

Як оказіональну виділяємо композитну модель Adv + Adj (Superl), що реалізується в паратактичному співположенні двох лексичних одиниць, які утворюють однослівний ойконім Veribest (TX) як вираз побажання. Звернемо увагу на певні орфографічні трансформації, що сприяють графічному відокремленню ойконіма (пор. *very best*).

Оказіональною в американській ойконімії виступає і модель N + V, засвідчена одним прикладом: Watersmeet (MI). Дж. Стюарт вважає це

утворення "*аномально названим*" ("anomalously named"), але не через його структуру, що становить, скоріше за все, ціле речення, а через його вихідну семантику: біля цього населеного пункту води не зустрічаються, а навпаки, розтікаються, впадаючи у два озера та одну річку.

Підсумовуючи, можна констатувати надзвичайну легкість сполучення різноманітних вихідних слів в американській ойконімії для створення однослівних (двоосновних) назв населених пунктів — "американська композитна модель". Торкнемося тут ще одного аспекту теоретичного мовознавства. Прийнято вважати, що мова є системою в усіх своїх відношеннях і проявах, що мова, або принаймні деякі її частини, крім системності, містить й елементи *асистемності*. Слушні щодо цього слова Ш. Баллі: "У системі все взаємозв'язано <...>, проте було б грубою помилкою, якщо б ця думка привела до уявлення про мову як про симетричну і гармонійну конструкцію" [1: 28]. Особливо численні випадки асистемності в ономастичній лексиці, яка тісно пов'язана не тільки з мовою, але ще й з екстралінгвістичною реальністю.

Перелік умовних скорочень:

Adj — прикметник

Adv — прислівник

Indef. Pron — неозначений займенник

N — іменник

Num — числівник

Part — дієприкметник

Predic — предикативне вживання

Prep — прийменник

Pres. p — дієприкметник теперішнього часу

Superl — найвищий ступінь V — дієслово

Назви адміністративно-територіальних одиниць США:

AL — Алабама, AR — Арканзас, CA — Каліфорнія, CO — Колорадо, DE — Делавер, IA — Айова, ID — Айдахо, IL — Іллінойс, IN — Індіана, KY — Кентуккі, LA — Луїзіана, MD — Меріленд, MI — Мічиган, MN — Міннесота, NJ — Нью-Джерсі, NY OH — Огайо, PA — Пенсільванія, TN — Теннессі, TX — Техас, UT — Юта, VA — Вірджинія, WA — Вашингтон

Література

1. Баллі Ш. *Общая лингвистика и вопросы французского языка* [пер. с франц. Е. В. Венцель, Т. В. Венцель]. — М.: Эдиториал УРСС, 2001. — 416 с.

2. Григорьев В. П. О границах между аффиксацией и словосложением // *Вопросы языкознания*. — 1956. — № 4. — С. 38—52.
3. Жирмунский В. М. *Общее и германское языкознание: избранные труды*. — Л.: Наука, 1976. — 695 с.
4. Мешков О. Д. *Семантические аспекты словосложения английского языка [отв. ред. О. В. Сивергина]; АН СССР, каф. ин. языков*. — М.: Наука, 1986. — 209 с.
5. Мешков О. Д. *Словосложение в современном английском языке: [учебное пособие]*. — М.: Высшая школа, 1985. — 187 с.
6. Alotta R. I. *Signposts and Settlers. The History of Place Names in the Middle Atlantic States*. — Chicago: Bonus Books, Inc., 1992. — xvi + 654p.
7. Alotta R. I. *Signposts and Settlers. The History of Place Names West of the Rockies*. — Chicago: Bonus Books, Inc., 1994. — xvi + 596p.
8. Blevins Don. *The Unusual Origins of More Than 3,000 American Place Names*. — Nashville, Tennessee: Cumberland House, 2000. — 435p.